

CONDITIONS FOR THE CREATION OF AN INNOVATIVE KNOWLEDGE SOCIETY IN UKRAINE

Oleksandr Romanovskyi^{1,2}, Yuliia Romanovska^{1,3}

УМОВИ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ В УКРАЇНІ

Олександр Романовський, Юлія Романовська

Abstract. Building an innovative knowledge society in Ukraine is a very difficult and important task. The Ukrainian people need to understand and accept the idea of an innovative knowledge society, to create an interconnected innovative economy and a knowledge economy to promote the country's general economic and technical growth and development. Also, it is necessary to make significant efforts to implement this idea and create an advanced country with a high level of intelligence and production. The influence of academic capitalism on the formation of innovative policy in the sphere of the national economy, including higher education and science, is decisive for real transformational changes in this sphere and contributes to the creation of an innovative environment. Innovative transformations take place within the framework of the innovation policy defined by the leaders of this field. Innovative policy in the field of higher education is a connecting link between the policy of scientific research and scientific and technological activity, the search and dissemination of knowledge, education, and training of qualified specialists in the field of technological development, industrial policy, and environmental policy. Innovation policy in the fields of industry, higher education, and science is one of the main components of the state's socio-economic policy, focused on social development and economic growth. It is aimed at creating favorable conditions for bringing new ideas created in this field to the market.

The article is devoted to researching the conditions for building an innovative knowledge society in Ukraine, implementing various innovations, and reforming the industrial and humanitarian sectors of the national economic complex, which is an important and urgent task in Ukrainian science. Studying the conditions for the creation and functioning of the information and innovation society as part of the knowledge society is a further step in the development of economic theory.

It is also noted that academic capitalism makes innovative development of the national economy, higher education, and science real and inevitable. To understand the promising directions of such development, theoretical research and practical experiments are needed, as well as the creation of basic knowledge in this field.

Keywords: innovative knowledge society; innovative society; information society; innovation policy; innovative environment; management of innovative activities

¹ Ukrainian-American Concordia University (UACU), Kyiv, Ukraine

² oleksandr.romanovskyi@uacu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-3618-2999>

³ yuliia.romanovska@uacu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-0207-3348>

Анотація. Побудова інноваційного суспільства знань в Україні — надважке й надважливе завдання. Українському народу необхідно зрозуміти і прийняти саму ідею інноваційного суспільства знань, створити взаємопов'язані інноваційну економіку та економіку знань для сприяння загальному економічно-технічному зростанню та розвитку країни. Також, необхідно докласти значних зусиль для реалізації цієї ідеї та створити передову країну з високим рівнем інтелекту і виробництва. Вплив академічного капіталізму на формування інноваційної політики у сфері народного господарства, включаючи вищу освіту і науку, є вирішальним для реальних трансформаційних змін у цій сфері і сприяє створенню інноваційного середовища. Інноваційні перетворення відбуваються в рамках інноваційної політики, визначеної керівниками цієї сфери. Інноваційна політика у сфері вищої освіти є сполучною ланкою між політикою науково-дослідної та науково-технологічної діяльності, пошуком і поширенням знань, освітою, підготовкою кваліфікованих спеціалістів у сфері технологічного розвитку, промислової політики, екологічної політики.

Інноваційна політика у сфері промисловості, вищої освіти і науки є однією з основних складових державної соціально-економічної політики, орієнтованої на соціальний розвиток та економічне зростання, і спрямована на створення сприятливих умов для виведення на ринок нових ідей, створених у цій галузі. Стаття присвячена дослідженню умов побудови інноваційного суспільства знань в Україні, впровадження різноманітних інновацій і реформування промислового та гуманітарного секторів народно-господарського комплексу, що є важливим і актуальним завданням в українській науці. Вивчення умов створення і функціонування інформаційного та інноваційного суспільства у складі суспільства знань є подальшим кроком у розвитку економічної теорії.

Також зазначається, що академічний капіталізм робить інноваційний розвиток сфери народного господарства, вищої освіти та науки реальним і неминучим. Для розуміння перспективних напрямків такого розвитку потрібні як теоретичні дослідження, так і практичні експерименти, а також створення базових знань у цій галузі.

Ключові слова: інноваційне суспільство знань; інноваційне суспільство; інформаційне суспільство; інноваційна політика; інноваційне середовище; управління інноваційною діяльністю

Вступ

Другий рік поспіль Україна живе і намагається розвиватися в умовах війни. На меті в українській нації побудова інноваційного суспільства знань — надважке, але й надважливе завдання. Вирішення його дозволить країні приєднатися до спільноти економічно розвинених держав, досягти високого соціально-економічного та науково-технологічного рівня розвитку і забезпечити благополуччя кожного українського громадянина та його родини.

Чи є в Україні потенціал не тільки для перемоги над ворогом, але й для подальшого перетворення в суспільство знань з інноваційною економікою? Безумовно є. Але, крім військової перемоги, потрібна й перебудова менталітету всієї української нації для успішного будівництва суспільства нового типу. Що ж для цього необхідно зробити всім українцям?

По-перше, українському товариству необхідно зрозуміти і прийняти саму ідею інноваційного суспільства знань, створити взаємопов'язані інноваційну економіку та економіку знань для сприяння загальному економічно-технічному зростанню та розвитку країни. По-друге, докласти значних зусиль для реалізації цієї ідеї та створити передову країну з високим рівнем інтелекту і виробництва.

Інноваційне суспільство характеризується культурою, яка заохочує та сприяє творчості, оригінальному мисленню, а також постійний розвиток та застосування нових ідей, технологій, методів і методик для вирішення різних науково-технічних, економічних та екологічних проблем з метою покращення якості життя. Це такий тип суспільства, в якому інновації охоплюють різні сфери діяльності, такі як технології, наука, мистецтво, освіта, бізнес, управління та ін. для отримання нових відкриттів, досягнень, прогресу та позитивних змін у житті суспільства.

Яким же має бути «суспільство знань»? Відомо, що суспільство знань є концепцією, що описує соціальну модель, засновану на передачі, створенні, розподілі та використанні знань у суспільстві. Вона ґрунтується на безумовній значимості знань, інформації та освіти для розвитку та прогресу суспільства.

Актуальність теми

Дослідження умов побудови інноваційного суспільства знань в Україні, впровадження різноманітних інновацій і реформування промислового та гуманітарного секторів народно-господарського комплексу є важливим і актуальним завданням в українській науці. Вивчення умов створення і функціонування інформаційного та інноваційного суспільства у складі суспільства знань є подальшим кроком у розвитку економічної теорії.

Постановка проблеми

Для створення інноваційного, заснованого на знаннях суспільства в Україні, необхідним є проведення реформ у різних сферах. Найважливіші необхідні реформи включають:

- 1) Оновлення системи освіти з упором на критичне мислення, креативність та практичні навички, що відповідають вимогам інноваційної економіки. Збільшення фінансування та ресурсів для НДДКР для підтримки академічних установ, дослідницьких центрів та стартапів. Забезпечення програм безперервного розвитку навичок для співробітників, утримання місцевих талантів та залучення кваліфікованих фахівців шляхом пропозиції конкурентоспроможної заробітної плати та створення сприятливого робочого середовища.
- 2) Заохочення співпраці між науковими колами, промисловістю та урядом для сприяння інноваціям. Створення підприємницької культури шляхом надання структур підтримки, таких як інкубатори, акселератори, а також можливості фінансування стартапів
- 3) Зміцнення законодавчої бази та механізмів для реального забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Спрощення бюрократичних процедур, скорочення бюрократичної тяганини та створення сприятливих для бізнесу правил, що сприяють створенню та зростанню бізнесу у високотехнологічному та інноваційному секторах.
- 4) Інвестування в сучасну інфраструктуру, включаючи високошвидкісний доступ до Інтернету, дослідні лабораторії та інноваційні центри,

для підтримки зростання технологічних галузей та стартапів. Зміцнення зв'язків з міжнародними організаціями, участь у спільних дослідницьких проєктах та розвиток глобального партнерства для доступу до передового досвіду, знань та можливостей фінансування.

- 5) Реалізація державною спрямованої підтримуючої політики, стимулів та грантів, які заохочують інновації, НДДКР та підприємництво.

Проблемі державної підтримки інноваційного розвитку України для утворення суспільства знань присвячено дане дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У публікації [1] автори розглядають підйом суспільства знань, аналізуючи основні внески в його концептуалізацію від Карла Маркса і далі. Узагальнюючи їхні ідеї, автори характеризують поточний стан і напрям розвитку суспільства знань, його зв'язок із суміжними ідеями цифрової економіки, електронного урядування та іншими, а також детально описують наслідки для бізнесу та інших організацій і для суспільства в цілому.

В книзі [2] Френк Вебстер розглядає інформацію як відмінну рису нашого світу. Якщо колись економіка будувалася на промисловості та завоюваннях, то зараз людство є частиною глобальної інформаційної економіки. Поширені ЗМІ, розширення інформаційних професій і розвиток Інтернету переконують багатьох, що життя в інформаційному суспільстві є долею всього суспільства. Проблемою стає впоратися з епохою інформаційних потоків, віртуальних стосунків і карколомних змін.

Третє видання довідника для нового покоління економістів *The New Palgrave Dictionary of Economics* [3] містить статті, написані найвпливовішими економістами світу, серед яких 36 лауреатами Нобелівської премії. Окрім класичних і основоположних статей незмінної важливості, останнє видання містить статті про актуальні питання теорії і практики економіки.

Стаття [4] присвячена аналізу позитивних і негативних чинників академічного капіталізму, що безпосередньо впливають на розвиток суспільства, університетської освіти і сферу наукових досліджень.

У публікаціях [5-7] досліджується результат об'єднання зусиль державних органів і бізнесу для підтримки інноваційних ініціатив вищої освіти та наукових суб'єктів, стимулювання інноваційного менеджменту в цій сфері, поширення інновацій у цій галузі та впровадженню концепції Г. Іцковіца моделі «потрійної спіралі» творчої співпраці тріади: «університети-бізнес-уряд».

Книга [8], підготовлена Інститутом Світового банку, представляє концептуальну основу для розуміння та вивчення принципів інноваційної політики та програм у різних політичних контекстах, з наголосом на країнах із низьким та середнім доходом. Призначена насамперед для спільнот, які займаються розробкою політики, відповідальними за технології, промисловість, науку та освіту, а також за економіку та фінанси — фактично, уряд загалом, оскільки інноваційна політика передбачає, за своєю природою, загальнодержавний підхід.

У звіті Глобального наукового форуму Організації економічного співробітництва та розвитку OECD [9] розглядається, як міждисциплінарні

дослідження, що поєднують знання з різних наукових дисциплін із знаннями зацікавлених сторін державного та приватного секторів і громадян, можна використовувати для вирішення складних суспільних проблем. Це включає розробку ефективних заходів у відповідь на гострі кризи, а також довгострокових рішень для сталого розвитку. Визначено ключові перешкоди для ефективного впровадження трансдисциплінарних досліджень.

Стаття [10] визначає сутність екосистеми, а в роботі [11] розглянуто концептуальні положення та нові визначення екосистем.

Мета статті

Метою статті є дослідження необхідних умов для утворення в Україні суспільства знань, вивчення особливостей його складових — інноваційного та інформаційного суспільства, а також напрямів креативної діяльності української нації для досягнення необхідних результатів. Важливим є дослідження ролі держави в управлінні інноваційною діяльністю у сфері народного господарства, вищої освіти і науки з метою утворення суспільства знань, формуванні й реалізації інноваційної політики з подальшого соціально-економічного розвитку українського суспільства.

Методи дослідження

Автори використовували такі методи дослідження, як: діалектичний підхід до аналізу та розуміння змісту та особливостей інноваційного розвитку суспільства, народного господарства, вищої освіти і наукових досліджень під впливом ринкових відносин академічного капіталізму; аналіз інноваційних перетворень як економічних категорій в системі соціально-економічних відносин і відносин цілісної економічної системи сучасного суспільства знань; методи абстракції, системно-структурні та інформаційно-теоретичні підходи використовуються для вивчення умов формування суспільства знань, інноваційного та інформаційного суспільства; методи аналізу і синтезу використовуються для вивчення різних інноваційних підходів і технологій у вищій освіті та формування цілісної картини складної інноваційної діяльності суб'єктів, об'єктів і системи вищої освіти і науки в цілому.

Презентація основного дослідницького матеріалу

Суспільство знань створює, ділиться та робить доступними для всіх членів суспільства знання, які можуть бути використані для покращення умов життя людини [1].

У суспільстві знань інформація та знання стають ключовими ресурсами, що сприяють економічному, соціальному та культурному розвитку. Це означає зміщення акценту від матеріальних ресурсів до інтелектуального капіталу, креативності, інновацій та освіти як рушійних сил зростання.

Рис. 1. Взаємозв'язок і взаємозалежність інноваційного суспільства, інформаційного суспільства та суспільства знань

Суспільство знань спрямовано на:

- 1) Підтримку і розвиток системи освіти, заохочення самоосвіти та забезпечення доступу до інформації для всіх членів суспільства.
- 2) Підтримку концепції довічного (протягом усього життя) навчання та готовності до змін для адаптації до світу, що швидко змінюється.
- 3) Стимулювання науково-технічних і гуманітарних досліджень, розвиток технологій та їх застосування для покращення життя людей та розвитку суспільства.
- 4) Сприяння інтерналізації ділових зв'язків, кооперації та міжнародному співробітництву, колективній роботі, обміну ідеями та співробітництву між людьми та інституціями для створення та розповсюдження знань.
- 5) Визнання важливості та цінності культурної різноманітності, творчості та ідейної різноманітності для стимулювання інновацій та розвитку.
- 6) Захист життя на Землі, екологічні заходи, ресурсозбереження, підтримку миру і взаєморозуміння між народами, націями і національностями.

Суспільство знань прагне до створення умов для розвитку потенціалу кожного індивіда, розширення можливостей освіти і зростання соціальної та економічної стійкості. Воно приділяє увагу як накопиченню інформації, так і умінню застосовувати знання на вирішення проблем та розвитку нових ідей.

Суспільство знань входить в інформаційне суспільство (рис. 1), в якому використання, створення, розповсюдження, маніпулювання та інтеграція інформації є найважливішою діяльністю. Її основними рушійними силами є інформаційні та комунікаційні технології, які призвели до швидкого зростання різноманітності форм інформації. Ці технології впливають на найважливіші форми соціальної організації, включаючи освіту, економіку та інші сфери діяльності і життя людства [2].

Розглянемо напрями креативної діяльності української нації для досягнення необхідних результатів. Серед найважливіших виділимо:

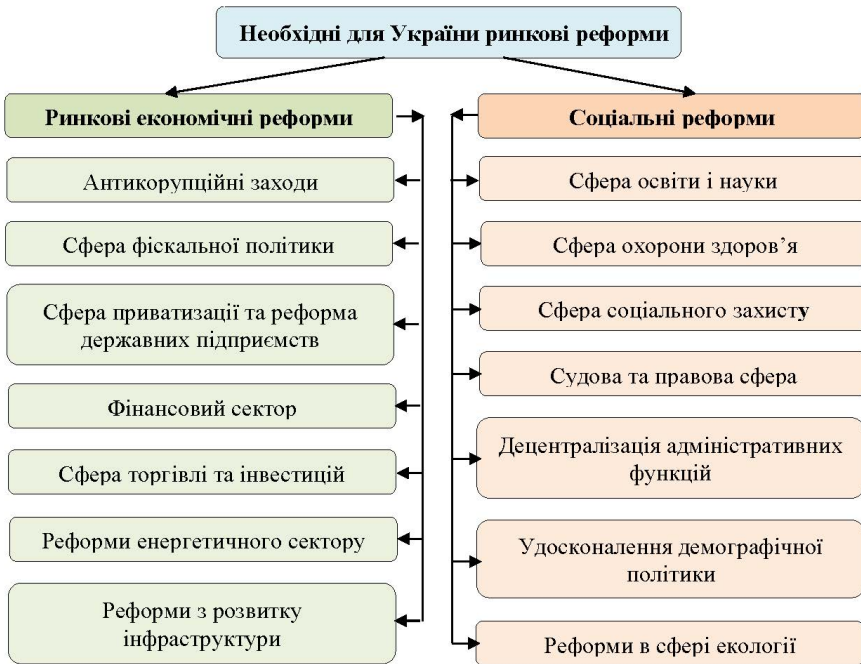

Рис. 2. Ринкові економічні і соціальні реформи, що є необхідними для України

- 1) Впровадження ринкових економічних і соціальних реформ. Утворення економіки нового типу.
- 2) Подальше реформування сфери освіти і науки.
- 3) Реформування організаційно-правових засад.

Для реалізації цих завдань необхідним є утворення у населення України підприємницького менталітету та виховання реальної виконавської дисципліни.

Подальші ринкові економічні та соціальні реформи (рис. 2) включають:

- 1) Зміцнення антикорупційних інституцій, впровадження прозорого управління та забезпечення підзвітності. Це має вирішальне значення для покращення бізнес-середовища та залучення інвестицій.
- 2) Підвищення фіскальної стійкості, удосконалення систем оподаткування та зменшення бюрократії в податкових процедурах може стимулювати економічне зростання та залучити більше інвестицій.
- 3) Широке впровадження прозорих й ефективних процесів приватизації та реструктуризації державних підприємств для підвищення ефективності, зменшення державного втручання і заохочення конкуренції.
- 4) Зміцнення банківського сектору, удосконалення регуляторної бази та сприяння фінансовій доступності є важливими для стабільної фінансової системи, яка підтримує економічне зростання.

- 5) Покращення сприяння торгівлі, зменшення торговельних бар'єрів і створення сприятливого інвестиційного клімату через законодавчі та регуляторні реформи для залучення прямих іноземних інвестицій та збільшення експорту.
- 6) Радикальне підвищення енергоефективності енергетичного сектору, диверсифікація джерел енергії та зменшення залежності від імпорту, забезпечуючи тим самим енергетичну безпеку та сталість.
- 7) Інвестування в сучасну інфраструктуру, включаючи транспорт, зв'язок і цифрову інфраструктуру, для підтримки економічної діяльності та покращення зв'язку всередині країни та з міжнародними ринками.
- 8) Модернізація системи освіти для зосередження на освіті STEM (наука, технології, інженерія та математика), професійній підготовці та навчанні впродовж життя, щоб відповідати вимогам економіки, заснованої на знаннях.
- 9) Підвищення доступності, якості та ефективності медичної допомоги шляхом реформування системи охорони здоров'я, інвестицій у медичну інфраструктуру та забезпечення загального охоплення медичною допомогою.
- 10) Утворення ефективних мереж соціального захисту, подолання бідності та зменшення нерівності доходів за допомогою цільових програм соціальної допомоги та реформ пенсійної системи.
- 11) Зміцнення верховенства права, реформування судової системи та вдосконалення правової бази для забезпечення прозорості, захисту прав власності та сприяння справедливому вирішенню спорів.
- 12) Розширення повноважень місцевого управління та децентралізація адміністративних функцій для підвищення ефективності, підзвітності та участі громадян у процесах прийняття рішень.
- 13) Реалізація політики для вирішення демографічних проблем, просування програм підтримки сімей і заохочення участі робочої сили, включаючи ініціативи, спрямовані на припинення скорочення населення, відтоку науковців, фахівців, робітників й інших працівників високої кваліфікації.
- 14) Підвищення ефективності екологічної політики, захисту навколишнього середовища та життя на Землі, ресурсозбереження та відновлення екологічного природного балансу.

Економіка нового типу складається з інноваційної економіки й економіки знань. Це дві окремі концепції, які взаємопов'язані та гармонійно сприяють загальному економічному зростанню та розвитку країни. Інноваційна економіка є економічною системою, що ґрунтується на інноваціях як творчих рушійних силах зростання. При цьому головна увага приділяється креативній розробці, прийняттю, адаптації та впровадженню нових ідей, процесів, технологічних заходів, продукції для підвищення продуктивності, конкурентоспроможності, показників якості та загального економічного росту.

Економіка знань є економічною системою, що використовує генерування, поширення та застосування знань з метою посилення їх вирішальної ролі у стимулюванні економічного зростання та розвитку країни. В ній

виробництво та використання знань є основним ресурсом для створення багатства, росту добробуту та розвитку суспільства.

Україна стикається з кількома внутрішніми викликами, які перешкоджають її інноваційному розвитку. Деякі з ключових внутрішніх проблем включають:

- 1) Політична нестабільність, міжнародні конфлікти та геополітична напруженість створюють невизначеність, впливаючи на інвестиційний клімат і перешкоджаючи довгостроковим інноваційним проектам.
- 2) Бюрократичні перешкоди та корупція. Бюрократична тяганина, складне регулювання та корупція створюють значні проблеми для бізнесу та стартапів. Громіздкі адміністративні процеси перешкоджають створенню та розвитку інноваційних підприємств.
- 3) Виклики системі освіти й науки. Серед них:
 - 3.1) Система освіти не завжди відповідає вимогам гуманітарного та науково-технічного розвитку країни й сучасної економіки. Застарілі навчальні програми, обмежені ресурси для освіти STEM і відсутність розвитку практичних навичок не сприяють розвитку кваліфікаційної робочої сили, якісній підготовці майбутніх науковців, інженерно-технічного персоналу, конструкторів і винахідників.
 - 3.2) Недостатній розвиток теоретичної та прикладної науки, обмежені інвестиції в дослідження та розробки, недостатнє фінансування матеріально-технічної бази науково-дослідної діяльності перешкоджають розробці інноваційних рішень. Низький рівень інвестицій державного та приватного секторів у дослідження обмежує створення нових технологій, продуктів і послуг
- 4) Відтік кваліфікованої робочої сили: Україна відчуває значний відтік мізків, оскільки багато висококваліфікованих фахівців залишають країну в пошуках кращих можливостей за кордоном. Цей відтік талантів зменшує досвід та інноваційний потенціал місцевої робочої сили.
- 5) Відсутність надійного захисту прав інтелектуальної власності: слабе забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності підриває інновації, перешкоджаючи винахідникам і компаніям інвестувати в дослідження та розробки. Це може призвести до крадіжки або несанкціонованого використання інтелектуальної власності, перешкоджаючи стимулам для інновацій.
- 6) Обмежений доступ до фінансування та венчурного капіталу: доступ до фінансування, зокрема венчурного капіталу для стартапів та інноваційних проектів, обмежений. Дефіцит інвестиційних можливостей і неохильність фінансових установ до ризику перешкоджають зростанню інноваційних підприємств.
- 7) Інфраструктура та технологічні виклики: Неадекватна інфраструктура, включаючи цифрову інфраструктуру, обмежує технологічний прогрес. Обмежений доступ до високошвидкісного Інтернету, застаріла інфраструктура та низький рівень впровадження технологій у деяких секторах перешкоджають інноваціям.

Аргументи на підтримку академічного капіталізму в Україні

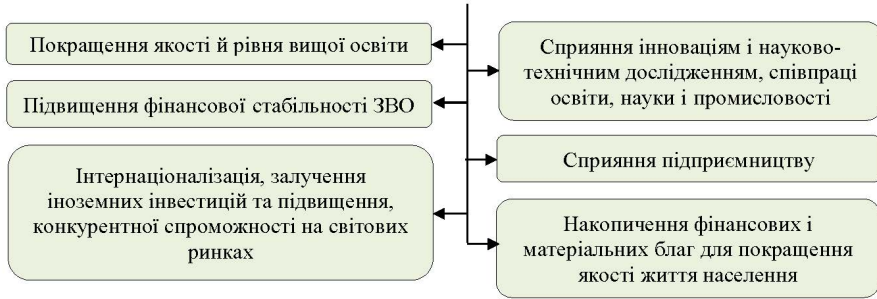

Рис. 3. Аргументи на підтримку академічного капіталізму в Україні

- 8) Неєфективна співпраця та розвиток екосистеми: слабка співпраця між академічними колами, промисловістю та урядом, а також відсутність надійної інноваційної екосистеми обмежує передачу знань, комерціалізацію технологій та поширення інновацій.

Вирішення цих внутрішніх викликів вимагає комплексних реформ і стратегічних ініціатив. Зусилля щодо стимулювання інвестицій у дослідження та розробки, покращення бізнес-середовища, посилення захисту прав інтелектуальної власності, реформування освіти з акцентом на дисципліни STEM, сприяння інноваційним центрам і сприяння підприємництву мають вирішальне значення для подолання цих перешкод та сприяння інноваційному розвитку України.

Ринкова економіка має безперечні переваги і є основою економічно-господарської потужності провідних країн світу, їх процвітання та добробуту населення. Значний внесок у розбудову ринкових відносин передових країн робить академічний капіталізм, наслідком якого є широка комерціалізація результатів наукових досліджень, утворення академічного підприємництва і тісна співпраця науки й промисловості. Нажаль, академічний капіталізм поки ще радикально не вплинув на науково-освітню сферу нашої країни і не сприяв стрімкому розвитку університетського підприємництва.

Розглянемо далі деякі аргументи на підтримку академічного капіталізму в Україні [4]. Серед них (рис. 3):

- 1) Покращення якості й рівня вищої освіти: сприяння ринковим силам має призвести до того, що ЗВО будуть більш чуйними до потреб студентів і роботодавців. Це може заохотити надання більш релевантних і якісних освітніх програм, які відповідають вимогам ринку праці.
- 2) Сприяння інноваціям і науково-технічним дослідженням, співпраці освіти, науки і промисловості: академічний капіталізм може заохотити університети брати участь у дослідженнях, інноваціях і передачі технологій. Це може стимулювати співпрацю між академічними та промисловими колами, що призведе до розробки нових технологій і рішень, сприятливих для економічного зростання.
- 3) Підвищення фінансової стабільності ЗВО: розвиток потоків доходів від комерційної діяльності, як-от патенти, консультації та партнерства, може сприяти фінансовій стабільності університетів. Це зменшує залежність від державного фінансування та підвищує автономію ЗВО.

Рис. 4. Роль держави в управлінні інноваційною діяльністю у сфері народного господарства, вищої освіти і науки

- 4) Сприяння підприємництву: створення підприємницької культури шляхом надання структур підтримки, таких як інкубатори, акселератори, а також можливості фінансування стартапів, програм наставництва, бізнес-освіти для розвитку культури інновацій.
- 5) Інтернаціоналізація, залучення іноземних інвестицій та підвищення конкурентоспроможності на світових ринках: заохочення в країні академічного капіталізму може потенційно залучити іноземні інвестиції, співпрацю та партнерство, зробивши українські університети та наукові установи більш конкурентоспроможними в світі.
- 6) Накопичення фінансових і матеріальних благ для покращення якості життя населення: розвиток сфери охорони здоров'я, відпочинку та культурного дозвілля, екологічні заходи зі збереження природних ресурсів тощо.

Роль держави в управлінні інноваційною діяльністю у сфері вищої освіти і науки є важливим завданням держави. Для держави необхідно вирішити наступні найважливіші завдання (рис. 4).

Крім того, уряд може втручатися в особливо важливі сфери.

У промислово розвинутих країнах, наприклад, широкомасштабні програми спрямовані, зокрема, на оборону, космос і охорону здоров'я. Інноваційна політика відрізняється від науково-технічної політики, з якою її, як правило, об'єднують. Це також має місце як частина загальної тенденції до економічних стратегій, заснованих на знаннях (рис. 5).

Рис. 5. Інноваційна політика в широкій перспективі

Інноваційна політика потребує дій у багатьох різних сферах політики, зокрема в освіті, торгівлі, інвестиціях, фінансах та децентралізації, і саме правильне поєднання заходів у цих різноманітних сферах створює плідний інноваційний клімат. «Можна порівняти завдання уряду із завданнями садівника, який повинен: а) поливати рослини; б) видаляти бур'яни та шкідників; в) удобрювати ґрунт; і г) ширше, готувати ґрунт, щоб рослини могли рости» [8, с. 8–9].

Такий підхід до інноваційної політики відображає еволюцію розуміння інноваційної політики в країнах ОЕСР протягом кількох останніх десятиліть. У ньому чітко визнається роль проактивної та комплексної державної політики у створенні загальної структури та сприянні взаємодії між суб'єктами, включаючи різні частини уряду. «ОЕСР вважає, що а) урядам необхідно визнавати та сприяти міждисциплінарним дослідженням як важливому доповненню до інших більш традиційних дослідницьких підходів у вирішенні складних суспільних проблем; б) уряди відіграють важливу роль у створенні загальної структури, яка уможливило та підтримує ефективні трансдисциплінарні дослідження» [9, с. 11].

Для широкого впровадження інновацій та реалізації інноваційної політики в Україні важливо реалізувати низку необхідних заходів, таких як:

- 1) Утворення інноваційного середовища.
- 2) Розробка механізмів адаптації людини до інноваційних змін.
- 3) Сприяння та доведення переваги інновацій, впливу інновацій на розвиток конкуренції в Україні, на прискорення і вдосконалення розвитку української держави.
- 4) Вивчення принципів процесів розвитку та формування інновацій, впровадження нових рішень для наявних проблем.
- 5) Дослідження механізмів управління змінами.
- 6) Вивчення використання та поширення інноваційних потоків.
- 7) Вивчення та пропонування шляхів подолання стійкості до інновацій у народному господарстві України.
- 8) Організація формування необхідних компетенцій.

Зауважимо, що закономірності процесів розвитку, формування інновацій, нововведень, механізмів управління змінами, подолання опору ново-

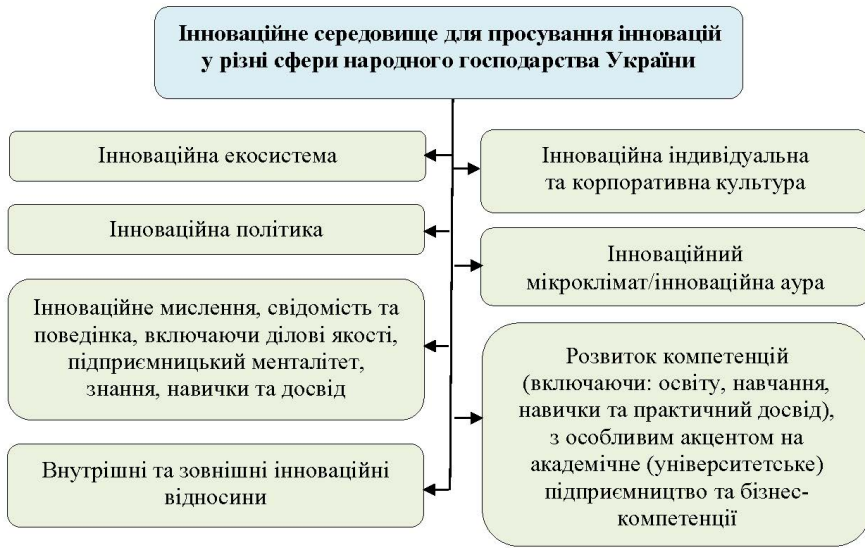

Рис. 6. Інноваційне середовище для просування інновацій у різні сфери народного господарства України

введенням, адаптації до них людини, використання та поширення інноваційних потоків, інноваційної діяльності, їх вплив на сферу конкуренції, на розвиток суспільства в цілому вивчає наука «Інноватика». Предметом науки інноватики є створення, освоєння і поширення інновацій і нововведень різного типу.

Всебічне широке впровадження інновацій в Україні передбачає створення інноваційного середовища для просування інновацій у різні сфери народного господарства. Воно включає низку складових (рис. 6):

За визначенням Міжнародного інноваційного альянсу розвитку «Інноваційна екосистема складається з сприятливих політик і нормативних актів, доступності фінансів, інформованого людського капіталу, підтримуючих досліджень, ринків, енергетичної, транспортної та комунікаційної інфраструктури, культури, що підтримує інновації та підприємництво, а також мережевих активів, які разом підтримують продуктивні відносини між різними суб'єктами та іншими частинами екосистеми» [10]. Також є й інше визначення інноваційної екосистеми: «Інноваційна екосистема — це набір акторів, видів діяльності та артефактів, що розвивається, а також інститути та відносини, включаючи взаємодоповнюючі та замінні відносини, які важливі для інноваційної діяльності актора або сукупності акторів» [11].

Щодо поняття «інноваційна екосистема», слід зазначити, що досягнення та підтримка будь-якого результату розвитку залежить від здатності багатьох взаємопов'язаних учасників — урядів, громадянського суспільства, приватного сектору, університетів, наукових установ, індивідуальних підприємців та інших — ефективно співпрацювати. Кожен набір взаємопов'язаних акторів, чії колективні дії дають певний результат розвитку, є локальною системою (або «екосистемою»). Таким чином, покращення цього результату розвитку потребує екосистемного підходу.

Хоча інновації є засобом покращення досягнення цілей розвитку, а не результатом самі по собі, застосовуються ті самі принципи. Щоб інноваційні ідеї були ефективно генеровані, розроблені, перевірені та в кінцевому підсумку масштабовані для впливу на розвиток, вони також вимагають скоординованих спільних дій і ресурсів учасників, зазначених вище — разом званих «інноваційною екосистемою».

Інноваційні екосистеми можуть діяти на кількох рівнях (наприклад, міському, регіональному, національному) і в межах кількох секторів (наприклад, сільське господарство, охорона здоров'я, освіта). Через таку широту може бути важко провести значущі межі навколо того, хто є чи ні є частиною інноваційної екосистеми. Тому корисно спершу зосередитися на секторі та проблемі, яку намагається вирішити інновація, а потім розглянути конкретних учасників, ресурси та контекстуальні фактори, які інновації потрібно буде залучити, використати або вплинути, щоб мати вплив.

Прийняття екосистемного підходу до інновацій визнає, що:

- 1) Інноваційна екосистема складається з різних акторів, взаємозв'язків і ресурсів, які відіграють важливу роль у перетворенні великої ідеї на трансформаційний вплив у масштабі.
- 2) Ефективність кожної частини інноваційної екосистеми модерується іншими частинами системи (наприклад, підприємці залежать від можливості доступу до фінансування).
- 3) Зміна однієї частини інноваційної екосистеми призводить до змін в інших частинах інноваційної екосистеми (наприклад, збільшення підключення до Інтернету прискорить розробку та тестування нових технологій).

Висновок

Перспектива побудови суспільства знань з інноваційно-орієнтованим типом економіки в Україні потребує глибокої реформи гуманітарної сфери національної економіки, інноваційного розвитку системи вищої освіти, науки та науково-технологічної діяльності. Доцільно розумно поєднувати найкращий зарубіжний досвід з національними традиціями.

Враховуючи пріоритет державної політики інноваційного розвитку сектору вищої освіти, впровадження інноваційного підприємництва різних типів та правових форм, основою економічної реформи та головним важелем у новій моделі вітчизняної економіки є активізація всіх типів підприємництва, включаючи інноваційне академічне (або університетське) підприємство, як інтегрований соціально-економічний процес.

Прискорений розвиток національної вищої освіти, науки, інноваційних технологій та інноваційного підприємництва особливо актуальний у період пошуку нових економічних моделей та стратегій, які сприятимуть прискореному розвитку вітчизняної економічної системи. Важливо додатково покращити інституційне середовище для інновацій в Україні й реалізувати підприємницький потенціал нації як головного ресурсу для розвитку ринкової економіки, досягнення більшої конкурентоспроможності та підвищення соціальних стандартів.

Інноваційна політика (або політика інновацій) є державною політикою, спрямованою на контроль і підтримання балансу між правами власників інформації та необхідністю інновацій і технічного прогресу. З іншого боку, інноваційна політика також є сполучною ланкою між політикою досліджень і технологічного розвитку та промисловою політикою. Вона спрямована на створення сприятливих умов для виведення ідей на ринок.

Автори зазначають, що інноваційна політика у сфері вищої освіти — це зв'язок між політикою досліджень та науковою (науково-технічною) діяльністю; пошуку і поширення знань, навчання і підготовки кваліфікованих фахівців — з одного боку, і технологічним розвитком, промисловою політикою та екологічною політикою — з іншого боку.

Загалом інноваційна політика у сфері вищої освіти є однією з основних складових державної соціально-економічної політики розвитку суспільства та спрямована на створення сприятливих умов для виведення на ринок нових ідей, створених у цій сфері. Інноваційні системи були віднесені фахівцями до національних інноваційних систем, регіональних інноваційних систем, місцевих інноваційних систем, технологічних інноваційних систем та галузевих інноваційних систем.

References

- [1] Phillips Fred, Yu Ching-Ying, Hameed Tahir, El Akhdary, Mahmoud Abdullah 2017. The knowledge society's origins and current trajectory. *International Journal of Innovation Studies*. Vol. 1, Is. 3, Pp. 175–191. <https://doi.org/10.1016/j.ijis.2017.08.001>
- [2] Webster F. 2014. *Theories of the Information Society* (4th ed.). Routledge London, 416 p. <https://doi.org/10.4324/9781315867854>
- [3] *The New Palgrave Dictionary of Economics* (3rd ed.). 2018. Palgrave Macmillan London, 14896 p. <https://doi.org/10.1057/978-1-349-95189-5>
- [4] Romanovskyi O., Romanovska Yu. 2020. “Academic Capitalism”: Pros and Cons of the Development of Science and Higher Education. *Business, Economics, Sustainability, Leadership and Innovations, (BESLI)*, Vol. 2020, Is. 4, Pp. 40-49. <https://doi.org/10.37659/2663-5070-2020-4-40-49>
- [5] Etzkowitz H. 2008. *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. New York & London: Routledge, Taylor & Francis Group, 164 p.
- [6] Etzkowitz H. 2019. Is Silicon Valley a global model or unique anomaly? *Industry and Higher Education*, 33(2), 83–95. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0950422218817734>
- [7] Cadorin E., Klostfen M., Albahari A., Etzkowitz H. 2019. Science Parks and the Attraction of Talents: Activities and Challenges / Eduardo Cadorin, Magnus Klostfen, Alberto Albahari, Henry Etzkowitz, *Triple Helix Journal, September*, 1–33. URL: https://www.researchgate.net/publication/336278817_Science_Parks_and_the_Attraction_of_Talents_Activities_and_Challenges
- [8] Vamsa, P. 2010. *Innovation policy: a guide for developing countries*. The International Bank for Reconstruction and Development / The World

- Bank, Washington, DC. 436 p. URL: https://www.academia.edu/34961793/Innovation_Policy_A_Guide_for_Developing_Countries
- [9] Addressing societal challenges using transdisciplinary research. Directorate for science, technology and innovation committee for scientific and technological policy OECD. Global Science Forum. — 2020. — 80 с. URL: [https://one.oecd.org/document/DSTI/STP/GSF\(2020\)4/FINAL/En/pdf](https://one.oecd.org/document/DSTI/STP/GSF(2020)4/FINAL/En/pdf)
- [10] What is an Innovation Ecosystem? The International Development Innovation Alliance, 2021. Retrieved 20 November 2023. URL: <https://www.idiainnovation.org/what-is-an-innovation-ecosystem>
- [11] Granstrand O., and Holgersson M. 2020. Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition, *Technovation*, 90–91, 102098, <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2019.102098>